

Ohjeistus sukupuolisensitiiviseen kohtaamiseen lastensuojelun työntekijöille

Tiivistelmä

Tekijä(t) Elina Hult	Julkaisun laji Opinnäytetyö, AMK Sivumäärä 23+2	Valmistumisaika 2024
Työn nimi Ohjeistus sukupuolisensitiiviseen kohtaamiseen lastensuojelun työntekijöille		
Tutkinto ja koulutusala Sosionomi (AMK), sosiaali- ja terveysala		
Tiivistelmä <p>Opinnäytetyön aiheena oli sukupuolivähemmistöjen kohtaaminen lastensuojelussa ja sen tavoitteena oli tuottaa ohjeistus sukupuolisensitiiviseen kohtaamiseen lastensuojelun työntekijöille. Työn tarkoituksena oli lisätä lastensuojelun työntekijöiden osaamista sukupuolivähemmistöjä kohdatessa.</p> <p>Opinnäytetyö toteutettiin toiminnallisena työnä ja sen tuotoksena syntyi kaksisivuinen ohjeistus. Tietoperusta koottiin luotettavia verkkolähteitä sekä tutkimuksia hyödyntäen. Tietoperustassa käsitellään sukupuolen moninaisuutta, sukupuoli-identiteetin kasvua ja kehitystä, sukupuolivähemmistöjen historiaa, vähemmistöstressiä, lastensuojelun toimintaperiaatteita ja sukupuolivähemmistöjä lastensuojelussa sekä aiheeseen liittyvää lainsäädäntöä.</p> <p>Opinnäytetyön tuotoksena syntynyt ohjeistus on helposti muokattavissa ja, sitä on myös yksinkertaista jakaa eteenpäin. Ohjeistuksen voi myös tulostaa paperiversioksi. Ohjeistus tulee lisäämään lastensuojelun työntekijöiden osaamista sukupuolivähemmistöjä kohdatessa ja lisäämään sukupuolivähemmistönuorten hyvinvointia.</p>		
Asiasanat sukupuolivähemmistö, vähemmistöstressi, lastensuojelu, kohtaaminen		

Abstract

Author(s) Elina Hult	Type of Publication Thesis, UAS	Published 2024
	Number of Pages 23+2	
Title of Publication Guidelines for gender-sensitive encounters for child protection workers		
Degree, Field of Study Bachelor of Social Services (UAS)		
<p>The subject of the thesis was the encounter with gender minorities in child protection and its goal was to produce guidelines for gender-sensitive encounters for child protection workers. The purpose of the work was to increase the skills of child protection workers when dealing with gender minorities.</p> <p>The thesis was implemented as a functional work, and its output resulted in a two-page instruction. The database was compiled using reliable online sources and surveys. The database deals with the diversity of gender, the growth and development of gender identity, the history of gender minorities, minority stress, the operating principles of child protection and gender minorities in child protection, as well as related legislation.</p> <p>The guidelines created as a result of the thesis can be easily modified and it is also simple to share. The instructions can also be printed as a paper version. The guidelines will increase the skills of child protection workers when dealing with gender minorities and increase the well-being of gender minority youth.</p>		
Keywords gender minority, minority stress, child protection, encounter		

Sisällys

1	Johdanto.....	1
2	Sukupuolivähemmistöt.....	3
2.1	Sukupuolen moninaisuus.....	3
2.2	Sukupuoli-identiteetin kehittyminen ja kasvu.....	3
2.3	Seksuaali- ja sukupuolivähemmistöjen historia Suomessa	4
2.4	Vähemmistöstressi	5
3	Lastensuojelu	7
3.1	Lastensuojeluasiakkuus.....	7
3.2	Sukupuolivähemmistöjen kohtaaminen lastensuojelussa.....	8
4	Ihmisoikeuksia ja lastensuojelua koskevat lainsäädännöt sekä muut ohjaavat sopimukset	9
4.1	Yhdenvertaisuus ja tasa-arvo	9
4.2	Translaki.....	10
4.3	Lastensuojelulaki	11
4.4	YK:n lastenoikeudet.....	11
5	Opinnäytetyön toteutus.....	13
5.1	Toiminnallinen opinnäytetyö	13
5.2	Ohjeistuksen ideointi ja suunnittelu	13
5.3	Ohjeistuksen toteuttaminen	14
6	Yhteenveto	17
6.1	Eettisyys ja luotettavuus	17
6.2	Pohdinta	18
	Lähteet	21

Liite 1. Ohjeistus

1 Johdanto

Sukupuolivähemmistöt ovat nousseet viime vuosina median välityksellä jokaisen kansalaisen tietoisuuteen. Sukupuolivähemmistöjä koskeva Translaki on ollut muutoksen kohteena ja ihmisoikeuksien korostaminen on lisääntynyt. Kuitenkin sukupuolen moninaisuuden liittyä paljon kielteisiä asenteita, vihapuhetta sekä syrjintää eivätkä sukupuolivähemmistöjen oikeudet toteudu täysimääräisesti (Ihmisoikeuskeskus 2024).

Lastensuojelulain tarkoituksena on turvata lapselle oikeus turvalliseen kasvuympäristöön sekä tasapainoiseen ja monipuoliseen kehitykseen. Lastensuojelun toiminnan tulee perustua tietoon ja lastensuojelua tulee johtaa myös tietoon perustuen. (Terveystieteiden tutkimuskeskus 2023a.) Lastensuojelun asiakkaina on myös sukupuolivähemmistöön kuuluvia lapsia ja nuoria enenevässä määrin. Tämän vuoksi sosiaalialan ammattilaisten on pysyttävä ajan hermolla ja kehitettävä osaamistaan.

Työskentely lastensuojelulaitoksessa on herättänyt opinnäytetyön tekijän kiinnostuksen kohtaamisen valmiuksien kehittämiseen muiden, mutta myös itsensä kohdalla. Tämän vuoksi opinnäytetyön aiheeksi valikoitui opinnäytetyöprosessin alkuun luontevasti sukupuolivähemmistöjen kokemukset lastensuojelusta.

Opinnäytetyön aikataulun venymiseen liittyvistä syistä työn lopullinen toteutus muuttui prosessin aikana laadullisesta tutkimuksesta toiminnalliseen opinnäytetyön toteuttamiseen eikä työllä ole toimeksiantajaa. Aihe on kuitenkin pysynyt samana. Varsinaisen tutkimustyön ja siitä muodostuvan tiedon sijaan opinnäytetyön tavoitteeksi muotoutui konkreettinen tuotos, jonka tarkoituksena on lisätä lastensuojelun työntekijöiden kohtaamisvalmiutta sukupuolivähemmistöjen kanssa työskennellessä.

Tavoitteeksi muodostui luoda ohjeistus kohtaamisen tueksi ja apuvälineeksi erilaisissa lastensuojelulaitoksissa. Tietoperustassa käsitellään sukupuolen moninaisuutta, lastensuojelua ja sukupuolivähemmistöjen kohtaamista lastensuojelussa. Lisäksi tietoperusta käsittelee aiheeseen liittyvää lainsäädäntöä Translaista Tasa-arvo ja yhdenvertaisuuslakeihin ja Lastensuojelulaista YK:n lastenoikeuksiin. Tietoperusta on koottu erilaisia luotettavia lähteitä ja tutkimuksia hyödyntäen ja näin ollen se tukee ohjeistuksen toteuttamista.

Ohjeistus on suunniteltu niin, että sen levitys ja jakaminen olisi mahdollisimman yksinkertaista. Lisäksi ohjeistuksen toteutusmuoto tukee sen muokkaamista tarvittaessa. Ohjeistuksen suunnittelussa on huomioitu visuaalisuus Selkokeskuksen ohjeita noudattaen, jotta sen saavutettavuus olisi mahdollisimman hyvä ja se olisi helppolukuinen. Ohjeistus on myös monikäyttöinen. Sitä voi hyödyntää sekä sähköisenä että paperisena tulosteena.

Ohjeistuksessa on jatkokehitysmahdollisuuksia ja sitä voi hyödyntää lastensuojelulaitosten lisäksi myös yleisesti lastensuojelussa työskentelevät sosiaalialan ammattilaiset.

2 Sukupuolivähemmistöt

2.1 Sukupuolen moninaisuus

Sukupuolen yksilötasoista moninaisuutta voidaan tarkastella kahdesta eri näkökulmasta. Sukupuoli koostuu ainutlaatuisista ja yksilöllisistä piirteistä, joka tekee siitä tällöin moninaisen. Toisaalta sukupuolen moninaisuuden voidaan ajatella tarkoittavan jotakin sukupuolivähemmistölle tyypillistä ominaisuutta. Sukupuolen moninaisuuteen kuuluu myös sukupuolen ilmaisu. (Seta 2024.)

Sukupuolen moninaisuuden osaamiskeskuksen (2021) mukaan muunsukupuolisella ihmisellä tarkoitetaan henkilöä, joka voi olla sekä mies että nainen, jotakin niiden väliltä tai sitten jotain aivan muuta tämän jaottelun ulkopuolelta. Muunsukupuolisuus voi toimia myös kato-käsitteenä muillekin ei-binäärisille sukupuoli-identiteeteille, mutta kaikki ei-binääriset ihmiset eivät koe muunsukupuolisuus-termiä sopivaksi itselleen. Binäärinen sukupuoli-identiteetti tarkoittaa, että henkilö on joko nainen tai mies. Ei-binäärinen sukupuoli-identiteetti tarkoittaa, ettei henkilö sovi tällaiseen nainen tai mies -jaotteluun, vaan voi olla esimerkiksi muunsukupuolinen tai sukupuoleton.

Transihmisyys tarkoittaa, että henkilö ei määritä itseään kuuluvaksi syntymässä määritellyyn sukupuoleen. Intersukupuolisuus tarkoittaa, että sukupuolitettut kehonominaisuudet eivät ole yksiselitteisesti miehen tai naisen. Sukupuolen moninaisuuteen kuuluu sekä sukupuolienemmistöt että sukupuolivähemmistöt. Sukupuolivähemmistöihin kuuluvat transihmiset, sukupuolettomat ja intersukupuoliset. Opinnäytetyössä käytetään termiä sukupuolivähemmistö kuvaamaan kaikkia edellä mainittuja variaatioita. (Seta 2024.)

Sukupuolen moninaisuuteen liittyvä kieli ja käsitteet muuttuvat jatkuvasti. Aiheesta on myös olemassa useita eri sanastoja, eivätkä termit varmasti tule koskaan saavuttamaan täysin sukupuoleen liittyvää moninaisuutta, koska jokaisen ihmisen kokemus omasta itsestä ja identiteetistä on ainutlaatuinen. Jokaisella ihmisellä on myös oikeus määrittellä tai olla määrittelemättä oma sukupuoli-identiteettinsä. (Sukupuolen moninaisuuden osaamiskeskus 2021.)

2.2 Sukupuoli-identiteetin kehittyminen ja kasvu

Biologinen sukupuoli määräytyy geenien ja hormonaalisten tekijöiden mukaan, jotka ohjaavat fyysisten ja psyykkisten sukupuoliominaisuuksien kehitystä mieheksi tai naiseksi. Poikkeuksena ovat intersukupuoliset henkilöt, jolle on kehittynyt sukupuolitettuja ominaisuuksia molemmista biologisista sukupuolista, jolloin biologista sukupuolta ei välttämättä kyetä määrittämään yksiselitteisesti. Tällaisia sukupuoleen sidoksissa olevia ominaisuuksia ovat

esimerkiksi kromosomit ja sukuelimet. Biologinen sukupuoli saattaa olla tärkeä tieto silloin, kun se vaikuttaa sairauksien hoitoon. Intersukupuolisia henkilöitä syntyy vuosittain Suomessa alle kymmenen. (Suomen Lääkäriliitto 2021.)

Mielenterveystalon (2022) mukaan sukupuoli on moniulotteinen ilmiö. Yksilön tuntemaan sukupuolen kokemukseen vaikuttaa myös useampi tekijä. Sukupuoli-identiteetin kehittymiseen vaikuttavat fysiologiset tekijät, genetiikka ja hormonitoiminta. Lisäksi siihen vaikuttavat psyykkiseen ja sosiaaliseen kehitykseen liittyvät tekijät. Suomen Lääkäriliiton (2021) mukaan myös kulttuuriset ja kasvatukselliset tekijät vaikuttavat sukupuoli-identiteetin kehittymiseen.

Syntymässä määritetty sukupuoli ei aina kuitenkaan vastaa yksilön kokemusta omasta sukupuolestaan, joka aiheuttaa tällöin sukupuoliristiriidan kokemuksen. Sukupuoliristiriidan tiedostamisen ajankohta iällisesti on yksilöllistä. (Mielenterveystalo 2022.) Sukupuolen moninaisuuden ennakkoluuloton kohtaaminen on tärkeää, sillä se voi vähentää kohdattavan henkilön henkistä kuormittuneisuutta. Lisäksi se voi lievittää sukupuolidysforiaa, joka tarkoittaa kokemusta vääränlaisista kehon ominaisuuksista, jotka eivät tunnu omilta ja itselleen oikeilta. (Suomen Lääkäriliitto 2021.)

2.3 Seksuaali- ja sukupuolivähemmistöjen historia Suomessa

Vuonna 1894 Suomessa astui voimaan naisten ja miesten homoseksuaaliset teot kriminalisoiva laki. Ensimmäinen seksuaalivähemmistöjen yhdistys perustettiin Suomessa vuonna 1967. Homoseksuaalisten tekojen kriminalisointi poistettiin rikoslaista vuonna 1971, jolloin samalla niihin liittyvien tekojen suojaikärajoja nostettiin ja homoseksuaalisiin tekoihin asetettiin kehotuskielto. Kehotuskielto tarkoitti sitä, että julkisesta kehottamisesta samaa sukupuolta olevien henkilöiden väliseen haureuden harjoittamiseen muuttui rangaistavaksi teoksi. Samalla kehotuskielto vaikutti median tapaan käsitellä homoseksuaalisuutta. Kyseinen laki kumottiin vuonna 1999 ja samalla myös yhtenäistettiin hetero- ja homoseksuaalisen seksin suojaikärajat. (Seta 2022.)

Seta eli Seksuaalinen tasavertaisuus ry perustettiin vuonna 1974 ja yhdistys perusti vuonna 1986 Hiv-säätiön, joka käynnisti Aids-tukikeskusten toiminnan. Lisäksi Seta perusti Trans-tukipisteen vuonna 1994. Lääkintöhallitus poisti homoseksuaalisuuden virallisesta tautiluokituksesta vuonna 1981 ja Terveystieteiden tutkimuskeskus poisti transvestisuuden sairausluokituksesta vuonna 2011. Transvestisuus oli luokiteltu aiemmin mielenterveyden häiriöksi. Lisäksi vuonna 2011 seksuaalinen suuntautuminen lisättiin rikoslakiin viharikosten rangaistusten koventamisperusteisiin. (Seta 2022.)

Uusi perustuslaki astui voimaan vuonna 2000 ja lain 6 § sisälsi yhdenvertaisuuden lain edessä sekä yleisen syrjintäkiellon, joka sisälsi lisäksi myös viranomaisia koskevan yhdenvertaisuuden edistämismääräyksen sukupuolisen suuntautumisen perusteella. Uusi työsuojelulaki kielsi sukupuoliseen suuntautumiseen liittyvän syrjinnän vuonna 2001. Myös perusopetuksen opetussuunnitelmaan tehtiin muutoksia, jolloin siihen lisättiin syksystä 2016 alkaen tehtäväksi lisätä tietoa ja ymmärrystä sukupuolen moninaisuudesta. (Seta 2022.)

Vuonna 2002 laki rekisteröidystä parisuhteesta astui voimaan ja eduskunta hyväksyi seuraavana vuonna voimaan astuvan translain, jolloin myös kastroimislaki kumottiin. Hedelmöityshoitoja koskeva laki hyväksyttiin vuonna 2007, joka mahdollisti hedelmöityshoidot luovutetuilla sukusoluilla ilman rajoituksia liittyen parisuhteeseen tai kumppanin sukupuoleen. Perheen sisäinen adoptio sallittiin vuonna 2009 myös parisuhteensa rekisteröineille pareille, kun aiemmin se oli ollut mahdollista vain aviopareille. Tasa-arvoinen avioliittolaki astui voimaan vuonna 2017. Yhdenvertaisuus- ja tasa-arvolaki uudistettiin vuonna 2015, jolloin tasa-arvolaisissa sukupuoleen perustuvan syrjinnän kiellot laajennettiin koskemaan myös sukupuoli-identiteettiä tai sukupuolen ilmaisuun perustuvaa syrjintää. (Seta 2022.)

2.4 Vähemmistöstressi

Jaskarin & Keski-Rahkosen (2021) mukaan vähemmistöstressi on psykologinen sekä krooninen kuormitustila, joka johtuu melko muuttumattomista sosiaalisista ja rakenteellisista olosuhteista. Psykologinen stressitila tarkoittaa epätasapainoa omien voimavarojen suhteessa ympäristön vaatimuksiin. Vähemmistöstressin juurisyy on vahvat normit heteroseksuaalisuudesta ja cissukupuolisuudesta sisältävässä yhteiskunnassa, jolloin seksuaali- ja sukupuolivähemmistöt altistuvat tavanomaisen stressin lisäksi myös vähemmistöasemastaan johtuvalle stressille.

Vähemmistöstressi muistuttaa kokemukseltaan hyvin paljon traumaperäistä stressihäiriötä. Trans- ja muunsukupuoliset joutuvat usein toteuttamaan julkisen ulostulon, jotta oman sukupuolikokemuksen mukainen elämä olisi mahdollista. Julkinen ulostulo altistaa syrjinnälle esimerkiksi sukupuolitettujen wc-tilojen tai asiakirjojen sukupuolimerkintöjen vuoksi. Tämänkaltaisen rakenteellisen syrjintä kohdistuu etenkin transihmisiin. Väärin sukupuolittaminen on merkittävä vähemmistöstressiä aiheuttava tekijä. (Jaskari & Keski-Rahkonen 2021.)

Seksuaali- ja sukupuolivähemmistöillä on havaittu useissa tutkimuksissa esiintyvän enemmän mielenterveysongelmia muuhun väestöön verrattuna, joiden taustalla uskotaan olevan vähemmistöstressi. Tutkimuksissa havaittuja mielenterveyden häiriötä ovat masennus ja ahdistuneisuushäiriöt sekä syömishäiriöt ja kehonkuvan haasteet, joiden taustalla ovat toistuvat väkivallan, kiusaamisen ja syrjinnän kokemukset. Trans- ja muunsukupuolisilla on

myös kohonnut riski päihdehäiriöiden sekä itsetuhoisuuden ja itsemurhien osalta, joiden riskin on havaittu olevan suurempi kuin cis-sukupuolisilla. Eheytyshoitujen, joiden pyrkimyksenä on muuttaa henkilön seksuaalista suuntautumista tai sukupuoli-identiteettiä normeja vastaavaksi, on tutkimuksissa havaittu lisäävän seksuaali- ja sukupuolivähemmistöjen itsemurhayritysriskiä. Seksuaalisen suuntautumisen tai sukupuoli-identiteetin muuttaminen väkisin on mahdotonta sekä lisäksi myös vaarallista terveydelle ja hyvinvoinnille. (Jaskari & Keski-Rahkonen 2021.)

Lisäksi seksuaali- ja sukupuolivähemmistöillä on havaittu esiintyvän myös muita ongelmia, kuten esimerkiksi uniongelmia, joita on todettu olevan enemmän kuin muulla väestöllä. Myös näiden ongelmien syynä uskotaan olevan vähemmistöasemasta johtuva stressi. Fyysisesti krooninen stressi voi johtaa elimistön ylikuormittumiseen, josta aiheutuu muutoksia esimerkiksi geenien ilmentymiseen, immuunivasteeseen, sydän- ja verenkiertoelimistöön, hormonisäätelyyn sekä aineenvaihduntaan. Näillä voi olla monenlaisia haitallisia terveysvaikutuksia ja ne lisäävät fyysisen sairastumisen riskiä. (Jaskari & Keski-Rahkonen 2021.)

3 Lastensuojelu

3.1 Lastensuojeluasiakkuus

Lastensuojelua voidaan toteuttaa sekä ennalta ehkäisevänä työnä, joka ei edellytä lastensuojeluasiakkuutta että lapsi- ja perhekohtaisena, jolloin lapsi perheineen on lastensuojeluasiakkuudessa. Ehkäisevän lastensuojelun tarkoituksena on lapsen ja perheen erityinen tukeminen kunnan muiden palvelujen piirissä. Tällaisia palveluja ovat esimerkiksi äitiys- ja lastenneuvolat sekä koulu ja nuorisotyö, joiden avulla tuetaan vanhemmuutta. Lapsi- ja perhekohtaisen lastensuojelutyön palveluita ovat asiakassuunnitelman laatiminen, avohuollon tukitoimet, kiireellinen sijoitus, huostaanotto sekä sijaishuollon järjestäminen ja jälkihuolto. (Terveyden ja hyvinvoinnin laitos 2023a.)

Lastensuojelun peruseriaatteena on käyttää lievintä mahdollista keinoa, jolloin ensisijaisia palveluita ovat avohuollon tukitoimet. Avohuollon tukitoimet ovat vapaaehtoisia ja perheen kanssa yhteistyössä toteutettavia toimia, joita ovat esimerkiksi lastensuojelun tehostettu perhetyö, taloudellinen tuki, perhekuntoutus sekä lapsen lyhytaikainen sijoitus. Avohuollon tukitoimena sijoitetun lapsen asioiden päätäntävalta säilyy edelleen vanhemmilla. (Lastensuojelun keskusliitto 2023a.)

Lapsi voidaan sijoittaa kiireellisesti, jos lapsi on välittömässä vaarassa. Välitön vaara voi aiheutua vanhempien kyvystä huolehtia lapsesta esimerkiksi päihteidenkäytön takia. Lapsen käytös voi myös aiheuttaa vaaratilanteen, jossa joudutaan tekemään päätös kiireellisestä sijoittamisesta. Sijaishuollon aikana lapsen hoito ja kasvatusta järjestetään kodin ulkopuolella yleensä joko perhehoidossa tai lastensuojelulaitoksessa. Kiireellinen sijoitus on väliaikainen, jonka päätteeksi lapsi kotiutetaan tai vaihtoehtoisesti aletaan valmistella huostaanottoa. (Lastensuojelun keskusliitto 2023b.)

Huostaanotto on viimeinen vaihtoehto silloin, kun lapsen ei ole turvallista palata kotiin ja muut tukitoimet eivät ole riittäviä. Huostaanotto voidaan toteuttaa, vaikka lapsi tai vanhemmat sitä vastustaisivatkin. (Lastensuojelun keskusliitto 2023b.) Kiireellisen sijoituksen sekä huostaanoton aikana lapsen huoltajuus säilyy edelleen vanhemmilla, mutta päätökset lapsen olinpaikasta sekä hoidosta, kasvatuksesta ja huolenpidosta tekee sosiaalitoimi. Päätökset pyritään tekemään kuitenkin edelleen yhteistyössä vanhempien kanssa. (Lastensuojelun keskusliitto 2023c.)

Lapsella tai nuorella on oikeus jälkihuoltoon sijoituksen päättyttyä, jos lapsi tai nuori on ollut huostaanotettuna tai sijoitettuna avohuollon tukitoimin vähintään puoli vuotta. Jälkihuollon tarkoituksena on tukea lapsen tai nuoren itsenäistymistä sekä kotiuttamista. Jälkihuoltoa voidaan toteuttaa siihen saakka, kunnes nuori täyttää 25 vuotta. Jälkihuollon tukitoimet ja

palvelut suunnitellaan yhdessä nuoren kanssa. Nuorta voidaan tukea esimerkiksi asumisessa, toimeentulossa sekä työhön tai opiskeluun liittyvissä asioissa. (Lastensuojelun keskusliitto 2023d.)

Lastensuojelun asiakkaana olevalle lapselle laaditaan aina asiakassuunnitelma, johon kirjataan, miksi lapsi tarvitsee lastensuojelun tukea ja, mitä tukitoimilla pyritään muuttamaan. Lisäksi asiakassuunnitelmaan kirjataan suunnitellut tukitoimet lapsen ja perheen auttamiseksi sekä, millä aikavälillä tukitoimet toteutetaan. Asiakassuunnitelma tulee tarkistaa vähintään vuosittain sekä tarpeen vaatiessa. Vanhemmille voidaan laatia tarvittaessa oma asiakassuunnitelma. (Lastensuojelun keskusliitto 2023e.)

3.2 Sukupuolivähemmistöjen kohtaaminen lastensuojelussa

Seksuaali- ja sukupuolivähemmistöihin kuuluvat ihmiset ovat kokeneet syrjintää ja epäasiallista kohtelua, joka voi aiheuttaa pelkoa avun hakemiseen. Luottamuksen rakentuminen voi viedä enemmän aikaa ammattilaisilta vähemmistöjä kohdatessa. Vähemmistöön kuulumisen ei itsessään ole ongelmien syy lastensuojelun asiakkaana ollessa. Sen sijaan ongelma on ympäristön asenteissa ja ennakkoluuloissa sekä nuoren kokemuksessa, ettei tule hyväksytyksi omana itsenään. Lastensuojelun asiakkaina on seksuaali- ja sukupuolivähemmistöön kuuluvia, jonka vuoksi perustiedot näistä vähemmistöistä tulee olla kaikilla lastensuojelun ammattilaisilla. Lisäksi siihen liittyvän erityistarpeita koskevan tiedon tulee olla ajantasaista sisältäen myös tiedon tarjolla olevista tukipalveluista. (Terveystieteiden tutkimuskeskus ja hyvinvoinnin laitos 2023a.)

Seksuaali- ja sukupuolivähemmistöjen kohtaamisessa perusosaaminen riittää. Siihen kuuluu kysyminen, kuunteleminen ja tilan antaminen sekä avoimien kysymysten esittäminen sensitiivisesti ja puheeksi ottaminen. Lisäksi on tärkeä kunnioittaa itsemäärittelyä oikeutta ja noudattaa ammattieettisiä periaatteita. Ammatillinen kohtaaminen edellyttää työntekijän omien arvojen, asenteiden ja ennakkoluulojen tiedostamista sekä kokonaisuuden hahmottamista. Ammatillisen tulee osata hahmottaa, mikä tai mitkä asiat liittyvät seksuaali- ja sukupuolivähemmistöön kuulumiseen ja, mitkä taas eivät. Ammatillisella tulee olla rohkeutta myös keskustella sukupuolen moninaisuudesta silloin, kun se on tarkoituksenmukaista. Lisäksi on tärkeä olla yleistämättä kokemuksia ja muistaa, että jokainen on yksilö. Seksuaali- ja sukupuolivähemmistöjen moninaisuus on hyvä ottaa huomioon myös eri materiaaleja käytettäessä. (Terveystieteiden tutkimuskeskus ja hyvinvoinnin laitos 2023a.)

4 Ihmisoikeuksia ja lastensuojelua koskevat lainsäädännöt sekä muut ohjaavat sopimukset

4.1 Yhdenvertaisuus ja tasa-arvo

Suomessa eduskunta on säätänyt lain yhdenvertaisuudesta, jonka tarkoituksena on edistää yhdenvertaisuutta ja ehkäistä syrjintää sekä tehostaa syrjinnän kohteeksi joutuneen oikeusturvaa. Lakia sovelletaan julkisessa ja yksityisessä toiminnassa pois lukien yksityis- ja perhe-elämän piiriin kuuluvan toiminnan sekä uskonnonharjoituksen. (Yhdenvertaisuuslaki 1325/2014, 1–2 §.)

Yhdenvertaisuuslaki (1325/2014, 5–7 §) velvoittaa viranomaisia, työnantajia ja koulutuksen järjestäjiä lain toteutumisen lisäksi myös edistämään yhdenvertaisuutta, jolla tarkoitetaan velvollisuutta arvioida yhdenvertaisuuden toteutumista toiminnassaan sekä tarvittaviin toimenpiteisiin ryhtymistä sen edistämiseksi. Edistämistoimenpiteiden on oltava tehokkaita, tarkoituksenmukaisia ja oikeasuhtaisia huomioiden toimintaympäristön, voimavarat sekä muut olosuhteet. Viranomaisilla sekä koulutuksen järjestäjillä on oltava tätä varten suunnitelma tarvittavista toimenpiteistä. Koulutuksen järjestäjien ja heidän ylläpitämiensä oppilaitosten tulee varata oppilaille ja heidän huoltajilleen sekä opiskelijoille tai heidän edustajilleen mahdollisuus tulla kuulluiksi näistä edistämistoimenpiteistä.

Työnantajilla suunnitelma tarvittavista toimenpiteistä yhdenvertaisuuden edistämiseksi tulee olla, jos palveluksessa on säännöllisesti vähintään 30 työntekijää. Edistämistoimia ja niiden vaikuttavuutta tulee myös käsitellä henkilöstön tai heidän edustajiensa kanssa. (Yhdenvertaisuuslaki 1325/2014, 7 §.)

Erillisen tasa-arvoa koskevan lain tarkoituksena on estää sukupuoleen sekä sukupuoli-identiteettiin tai sukupuolen ilmaisuun perustuva syrjintä. Lain tarkoituksena on myös edistää naisten ja miesten välistä tasa-arvoa sekä tässä tarkoituksessa parantaa naisten asemaa erityisesti työelämässä. Lakia ei sovelleta uskonnollisten yhdyskuntien uskonnonharjoitukseen liittyvään toimintaan eikä perheenjäsenten välisiin tai muihin yksityiselämään kuuluviin suhteisiin. (Laki naisten ja miesten välisestä tasa-arvosta 609/1986, 1–2 §.)

Laki naisten ja miesten välisestä tasa-arvosta (609/1986, 4 §) velvoittaa viranomaisia edistämään kaikessa toiminnassaan naisten ja miesten välistä tasa-arvoa tavoitteellisesti ja suunnitelmallisesti. Viranomaisten tulee luoda sekä vakiinnuttaa käytäntöön sellaiset hallinto- ja toimintatavat, joilla varmistetaan naisten ja miesten tasa-arvon edistäminen sekä asioiden valmistelussa että niiden päätöksenteossa. Lisäksi tasa-arvon toteutumista estäviä olosuhteita tulee erityisesti muuttaa.

4.2 Translaki

Pääministeri Sanna Marinin hallitusohjelmaan on kirjattu, että Suomeen säädetään laki, joka kunnioittaa itsemääräämisoikeutta sukupuolen vahvistamiseen liittyen. Laki tulee säätää kansainvälisten sopimusten ja perustuslain edellyttämällä tavalla. Ensimmäisen kerran ohjeet juridisen sukupuolen korjaamisen menettelyyn on annettu 1.1.2003 voimaan astuneessa transseksuaalin sukupuolen vahvistamista koskevassa laissa. Lakia on valmisteltu 1980-luvulta alkaen. Vuonna 2019 Sosiaali- ja terveysministeriössä on käynnistetty niin sanotun translain uudistamista koskeva hanke. (Eduskunta 2023.) Sosiaali- ja terveysministeriön (2021) mukaan hankkeen tarkoituksena on parantaa sukupuolivähemmistöjen itsemääräämisoikeutta ja yhdenvertaisuutta perustuslain sekä Suomea sitovien kansainvälisten ihmisoikeussopimusten edellyttämällä tavalla.

Marinin hallitusohjelmaan kirjattujen tavoitteiden mukaan vaatimus lisääntymiskyvyttömyydestä tulee poistaa ja lääketieteelliset hoidot tulee eriyttää juridisen sukupuolen korjauksesta. Tavoitteena on myös mahdollistaa juridisen sukupuolen korjaaminen täysi-ikäisille henkilöille heidän esittäessään perustellun selvityksen siitä, että kokee pysyvästi kuuluvansa korjattavaan sukupuoleen. Lisäksi sukupuolen korjaamiseen tulee harkinta-aika. (Eduskunta 2023.)

Hallituksen lakimuutosesitys annettiin 22.9.2022 eduskunnalle, joka hyväksyi ehdotetut lakimuutokset sekä lain sukupuolen vahvistamisesta 1.2.2023. (Eduskunta 2023.) Säädetty uusi laki sukupuolen vahvistamisesta mahdollistaa sukupuolen vahvistamisen, kun hakija on esittänyt selvityksen siitä, että kokee pysyvästi kuuluvansa vahvistettavaan sukupuoleen. Lisäksi hakijan tulee olla täysi-ikäinen joko Suomen kansalainen tai hakijalla tulee olla asuinpaikka Suomessa. Hakemus tehdään kirjallisesti Digi- ja väestötietovirastolle, jonka tulee antaa hakijalle viipymättä tietoa hakemuksen käsittelystä ja sukupuolen vahvistamiseen liittyvistä oikeusvaikutuksista, jonka jälkeen hakijan on vahvistettava hakemuksensa vielä kirjallisesti. Digi- ja väestötietoviraston on tehtävä merkintä sukupuolen vahvistamisesta väestötietoihin välittömästi päätöksen annettuaan. (Eduskunta 2022.)

Steriloimista koskevaa lakia muutettiin siten, että sukupuolen vahvistaminen juridisesti ei enää edellytä hakijan esittävän lääketieteellistä selvitystä steriloinimisesta tai muusta syystä johtuvasta lisääntymiskyvyttömyydestä. Lisäksi muun muassa äitiysavustuslakiin, lakiin lapsen huollosta ja tapaamisoikeudesta, kansaneläkelakiin sekä rikos- ja vankeuslakeihin hyväksyttiin muutoksia liittyen sukupuolen vahvistamiseen. (Eduskunta 2022.)

4.3 Lastensuojelulaki

Lastensuojelulain tarkoituksena on turvata lapsen oikeus turvalliseen kasvuympäristöön, tasapainoiseen ja monipuoliseen kehitykseen sekä erityiseen suojeluun. Lastensuojelun on myös pyrittävä ehkäisemään lapsen ja perheen ongelmia siitä huolimatta, että ensisijainen vastuu lapsen hyvinvoinnista on lapsen vanhemmilla ja muilla huoltajilla. Lapsen etu on ensisijaisesti otettava huomioon lastensuojelun tarpeen arvioinnissa sekä lastensuojelun palvelujen ja tukitoimien toteutuksessa. (Lastensuojelulaki 417/2007, 1–2, 4 §.)

Lastensuojelulaki (417/2007, 2–3 §) määrittää lasten ja perheiden kanssa toimivien viranomaisten tehtäväksi tukea vanhempia ja huoltajia heidän kasvatustehtävässään. Viranomaisten on pyrittävä tarjoamaan perheelle tarpeellista apua riittävän varhain sekä ohjattava lapsi ja perhe tarvittaessa lastensuojelun piiriin. Lastensuojelun on tuettava vanhempia, huoltajia sekä muita lapsen kasvatuksesta ja hoidosta vastaavia henkilöitä järjestämällä tukitoimia ja palveluita huolenpidon turvaamiseksi. Lapsi- ja perhekohtaista lastensuojelua toteutetaan laatimalla asiakassuunnitelma ja järjestämällä avohuollon tukitoimia. Lapsen kiireellinen sijoitus ja huostaanotto sekä niihin liittyvä sijais- ja jälkihuolto ovat myös osa lapsi- ja perhekohtaista lastensuojelua.

Nykyinen lastensuojelulaki on säädetty vuonna 2007, mutta siihen on tehty useita muutoksia tämän jälkeen. Sosiaali- ja terveysministeriö on käynnistänyt lastensuojelulain lainsäädännön kokonaisuudistuksen, jonka tavoitteena on turvata lasten oikeus tasapainoiseen kehitykseen ja erityiseen suojeluun. Uudistuksella tavoitellaan myös palvelujen kokonaisuudesta nykyistä selkeämpää ja vaikuttavampaa. (Valtioneuvosto 2022.)

Lainsäädännön kokonaisuudistus on kaksivaiheinen sisältäen muun muassa uudistuksen suuntaviivojen luomisen, lainsäädännön oikeudellisen analyysin ja kansainvälisen vertailun. Konkreettiset lainsäädännön muutokset toteutetaan vuodesta 2023 alkaen. (Valtioneuvosto 2022.)

4.4 YK:n lastenoikeudet

Suomi on sitoutunut oman lainsäädäntönsä lisäksi noudattamaan myös YK:n ratifioimaa Lapsen oikeuksien sopimusta, johon myös 196 muuta valtiota on sitoutunut. Lapsen oikeuksien sopimus on maailman laajimmin ratifioitu ihmisoikeussopimus. Sopimus on hyväksytty YK:n yleiskokouksessa marraskuun 20. päivä vuonna 1989. (Unicef 2023.)

Lapsen oikeuksien sopimuksen 2. artikla määrittää lapsen syrjimättömyyttä käsitteleviä oikeuksia. Artiklan mukaan lapsen ja lapsen huoltajan tai vastaavan aikuisen taustoitukseen liittyvistä syistä ei saa koitua syrjinnällistä erottelua, joka estää sopimuksessa määritettyjen

lapsen oikeuksien toteutumisen. Tämänkaltaisiksi taustasyiksi on sopimukseen määritetty rotu, ihonväri, sukupuoli, kieli, uskonto, poliittiset tai muut mielipiteet, vammaisuus, syntyperä sekä muut vastaavat seikat. Artiklan mukaan sopimukseen kuuluvien valtioiden on ryhdyttävä toimiin estääkseen tämänkaltaisiin seikkoihin perustuvaa erottelua. Sopimuksen 18. artiklan mukaan sopimusvaltioiden on huolehdittava lastensuojelulaitosten sekä lastensuojelupalvelujen kehittämisestä. (Unicef 2023.)

Lapsen oikeuksien sopimuksen kahdeksannen artiklan mukaan lapsella on oikeus identiteettiin. Artikla määrittää lapsen oikeuden säilyttää oma henkilöllisyytensä, kansallisuutensa, nimensä sekä sukulaisuhteensa lainsäädännön mukaan. Lapselle tulee tarjota asianmukaista suojelua ja apua palauttaa henkilöllisyytensä mahdollisimman nopeasti, jos oikeutta henkilöllisyyteen on rikottu osittain tai kokonaan. (Unicef 2023.)

Lapsen oikeuksien sopimuksen kahdeskymmenes artikla määrittää lapsen oikeuden valtion antamaan erityiseen suojeluun ja tukeen, jos lapsi on tilapäisesti tai pysyvästi vailla perheen turvaa tai lapsen edunmukaista ei ole asua ja elää perheensä kanssa. Sopimuksen yhdeksannen artiklan mukaan lasta ei kuitenkaan eroteta vanhemmistaan tahdonvastaisesti paitsi siinä tapauksessa, kun toimivaltaiset viranomaiset toteavat sen olevan lapsen edunmukaista esimerkiksi vanhempien pahoinpidellessä lasta. Tällainen päätös saattaa olla tarpeellinen myös silloin, kun vanhemmat asuvat erillään ja tehdään päätös lapsen asuinpaikasta. (Unicef 2023.)

Lapsen oikeuksien sopimuksen 12. artikla takaa lapselle oikeuden ilmaista oman näkemyksensä kaikkia häntä itseään koskevissa asioissa, jos lapsi on kykenevä muodostamaan oman näkemyksen. Lapsen näkemys tulee ottaa huomioon iän ja kehitystason mukaisesti ja tämän toteutumiseksi on lapselle järjestettävä mahdollisuus tulla kuulluksi häntä koskevissa oikeudellisissa ja hallinnollisissa toimissa. Sopimuksen 13. sekä 14. artiklat määrittävät, että lapsella on oikeus ilmaista vapaasti mielipiteensä ja levittää sitä valitsemassaan muodossa kuitenkin niin, että muiden ihmisten oikeudet sekä maine tulevat otetuiksi huomioon. Mielipiteen ilmaisun vapautta voidaan rajoittaa, jos kansallinen turvallisuus, yleinen järjestys tai väestön terveys tai moraalit sitä vaatii tulla suojelluksi. Lisäksi lapsella on oikeus uskonnonvapauteen. (Unicef 2023.)

5 Opinnäytetyön toteutus

5.1 Toiminnallinen opinnäytetyö

Vilkan ja Airaksisen (2003, 9) mukaan toiminnallinen opinnäytetyö on vaihtoehto ammatti-korkeakoulussa toteutettavalle tutkimukselliselle opinnäytetyölle. Toiminnallisen opinnäytetyön tavoitteena on toiminnan ohjeistaminen ja opastaminen sekä toiminnan järjestäminen ja järjeistäminen. Alasta riippuen toteutus voi olla ammatilliseen käytäntöön suunnattu ohje, ohjeistus tai opastus, esimerkiksi perehdyttämisosas. Se voi olla myös tapahtuman toteuttaminen, kuten esimerkiksi messuosaston tai konferenssin järjestäminen. Toteutustapana voi olla esimerkiksi kirja, kansio tai portfolio riippuen kohderyhmästä. Tärkeintä toiminnallisessa opinnäytetyössä on, että siinä yhdistyvät käytännön toteutus ja sen raportointi tutkimusviestinnällisesti.

Toiminnallinen ja tutkimuksellinen opinnäytetyö sisältävät paljon samankaltaisia osia. Molemmat koostuvat tietoperustasta, toimijoista, menetelmistä, materiaaleista ja aineistoista sekä tuotoksesta tai tuloksesta. Lisäksi molemmat etenevät loogisesti samansuuntaisesti aihevalinnan, rajauksen, työskentelyn suunnittelun ja organisoiminnin sekä tuotoksen kautta arviointiin. Työ on usein pitkäjänteisyyttä vaativaa ja yksinäistä. (Salonen 2013, 5.)

Opinnäytetyö etenee lineaarisen eli vaiheittaisesti etenevän mallin mukaan. Lineaarisen mallin mukainen työskentely alkaa tavoitteen määrittelystä, jota seuraa suunnitteluvaihe. Tämän jälkeen on vuorossa toteutusvaihe, jonka jälkeen prosessi päätetään ja arvioidaan. (Salonen 2013, 15.)

5.2 Ohjeistuksen ideointi ja suunnittelu

Opinnäytetyön tuotokseksi valikoitui luoda ohjeistus lastensuojelun työntekijöille sukupuoli-vähemmistöjen sensitiiviseen kohtaamiseen, koska sukupuolivähemmistöistä lastensuojelussa ei ollut kovinkaan paljon tietoa tai toimintaohjeistuksia kohtaamiseen liittyen. Ohjeistuksen sisältö perustuu tutkittuun lähdetietoon sekä tekijän omaan työkokemukseen lastensuojelussa sisältäen myös nykyisen työnantajan näkemyksen sensitiivisestä kohtaamisesta.

Opinnäytetyön konkreettisena tuotoksena luotu sukupuoli-vähemmistöjen kohtaamiseen ohjeistus lastensuojelun työntekijöille aloitettiin Salosen (2013, 5) lineaarisen mallin mukaisesti tavoitteen määrittelystä. Sen tarkoituksena oli kirkastaa ajatus siitä, mitä tuotoksella tavoiteltiin. Vaihetta voidaan kuvata myös aloitusvaiheena, joka on kehittämishankkeen liikelle paneva voima (Salonen 2013, 17).

Seuraavaksi edettiin Salosen (2013, 15) lineaarisen mallin mukaan suunnitteluvaiheeseen. Suunnittelussa haluttiin huomioida yksinkertaisuus ja selkeä luettavuus. Lisäksi ohjeistuksen yleistettävyyteen haluttiin kiinnittää huomiota, jotta ohjeistusta voisi käyttää mahdollisimman laajoissa toimintaympäristöissä. Ohjeistus päätettiin luoda Word-tekstitiedostoksi, jotta sitä voisi levittää helposti sähköisesti, mutta myös tarvittaessa tulostaa esimerkiksi lastensuojeluyksikön toimiston seinälle tai jaettavaksi työntekijöille.

5.3 Ohjeistuksen toteuttaminen

Suunnittelun jälkeen edettiin Salosen (2013, 15) mallin mukaan toteuttamisen vaiheeseen. Toteuttaminen jakautuu kahteen osioon sekä ohjeistuksen ulkoasuun että sen vaatimaan sisältöön. Molemmat osiot linkittyvät toisiinsa muun muassa luettavuuden perusteella.

Ulkoasu

Suunnitteluvaiheen jälkeen jatkettiin työskentelyä Salosen (2013, 5) lineaarisen mallin mukaisesti ja siirryttiin ohjeistuksen konkreettiseen toteuttamiseen. Valkoiselle Word-tekstitiedostolle luotiin neljä erillistä tekstiosiota, joista jokainen oli oman vihreäpohjaisen laatikon sisällä. Tarkoituksena oli selkeyttää osiot erillisiksi toisistaan ja sen avulla parantaa luettavuutta sekä herättää mielenkiintoa lukemiseen (Selkokeskus 2023). Ohjeistus jakautuu kahdelle sivulle.

Ulkoasun toteutuksessa hyödynnettiin Selkokeskuksen (2023) ohjeita, koska ulkoasulla voidaan parhaimmillaan helpottaa ymmärtämistä, kun taas pahimmillaan ulkoasu voi vaikeuttaa sitä. Vihreä väri toimii riittävänä kontrastina mustaa tekstiä vasten, jotta teksti on mahdollisimman helposti luettavaa. Fontiksi valittiin luettavuudeltaan selkeä Calibri, joka on päätteetön kirjasintyyppi ja yleisesti helpompi luettavuudeltaan kuin päätteellinen kirjasintyyppi, jossa tulisi huomioida muun muassa viivan paksuuteen liittyviä tekijöitä. Teksti kirjoitettiin myös pienaakkosin, jotka ovat helpommin luettavissa kuin suuraakkoset. Fonttikooksi pääotsikkoon valittiin koko 18 ja leipätekstiin koko 16. Riviväliksi valittiin riittävän väljä 1,5 koko, jotta rivit eivät sekoitu lukiessa niin helposti.

Sisältö

Ohjeistuksen tekstiosuus aloitettiin otsikoimalla. Otsikoksi valikoitui Sukupuolivähemmistön kohtaaminen, josta ilmenee sisällön aihe kohtaaminen, sekä siihen liittyvä kohderyhmä. Ohjeistuksen alkuun sijoitettiin tekstiosio, jossa on määritelty sukupuolivähemmistö-käsite mahdollisimman yksinkertaisesti ja tiiviisti. Käsitteen määrittely on tärkeää, jotta kaikki tietävät, mistä on kyse. Määritelmässä on hyödynnetty Setan (2024) verkkosivustoa, jossa

kuvataan sukupuolen moninaisuutta. Määritelmän loppuun on lisätty samalle verkkosivulle johtava linkki, josta on saatavilla lisätietoa aiheesta.

Toisessa tekstiosiossa muistutetaan sosiaalialaa ohjaavan eettiset periaatteet ja, että sosiaalialan ammattilaisen velvollisuus on estää sukupuoleen kohdistuvaa syrjintää. Tämän vuoksi osioon on liitetty myös Talentian (2022) Arki, arvot ja etiikka verkkojulkaisuun johtava linkki, josta sosiaalialan eettiset periaatteet löytyvät vielä tarkemmin tarkasteltaviksi.

Kolmanteen tekstiosioon on listattu vinkkejä ja käytännönohjeita siitä, miten kohdata sukupuolivähemmistöön kuuluva lapsi tai nuori. Ensimmäisenä on ohje käyttää lapsen tai nuoren itse käyttämää nimeä. Ohje koskee myös tehtyjä kirjauksia mahdollisuudet huomioiden. Terveiden ja hyvinvoinnin laitoksen (2023b) mukaan etunimellä on suuri merkitys kohdataksi tulemisessa, koska käytetyn nimen perusteella tehdään usein ensimmäinen oletus sukupuolesta. Näin ollen lapsen tai nuoren itse valitseman nimen käyttäminen vaikuttaa hänen henkiseen hyvinvointiinsa olennaisesti. Se edistää myös luottamuksellisen suhteen syntymistä sekä osoittaa ammattilaisen kunnioittavan lapsen tai nuoren itsemäärittelyoikeutta. Toisaalta joissakin yhteyksissä on välttämätöntä käyttää virallista etunimeä, mutta tällöin ammattilainen muistaa perustella lapselle tai nuorelle, missä ja, miksi virallinen nimi on käytössä. Ammattilainen osaa myös kertoa, mihin tietojärjestelmiin itse valittu nimi on mahdollista vaihtaa. Sosiaali- ja terveydenhuollon tietojärjestelmissä lapsen tai nuoren valitsemaa kutsumanimeä voidaan käyttää esimerkiksi kirjauksia tehdessä.

On hyvä muistaa myös, että joskus vanhemmat eivät hyväksy lapsen tai nuoren itse valitsemaa nimeä. Tämän vuoksi lapsen tai nuoren kertoessa nimestään, on varmistettava hänen turvallisuutensa kysymällä lapselta tai nuorelta, onko nimeä lupa käyttää myös perheenjäsenten läsnä ollessa. (Terveiden ja hyvinvoinnin laitos 2023b.)

Toinen ohje liittyy sukupuolineutraaleihin tiloihin ja niiden mahdollistamiseen esimerkiksi wc-tiloissa, joissa se kiinnittämällä oveen wc kaikille-kyltti. Terveiden ja hyvinvoinnin laitos (2023c) ohjeistaa ottamaan sukupuolineutraalit tilat huomioon esimerkiksi sijaishuoltoyksikön valinnassa.

Kolmas ohje kehottaa kannustamaan lasta tai nuorta kertomaan itselle epämiellyttävistä, ahdistavista, painostavista tilanteista sekä kiusaamisesta. Terveiden ja hyvinvoinnin laitoksen (2023c) mukaan seksuaali- ja sukupuolivähemmistönuoret kokevat muita nuoria enemmän koulukiusaamista, seksuaalista häirintää ja väkivaltaa. Väkivaltaa koetaan niin ikätoverisuhteissa, kuin kotonakin.

Neljäs ohje kehottaa antamaan lapselle tai nuorelle mahdollisuuden valita itselleen sopivimmantuntuisen ohjaajan sensitiivisyyttä vaativissa tilanteissa, esimerkiksi

alusvaateostoksille. Ohjeistuksessa muistutetaan, että ohjaajan ei tarvitse olla tuolloin oma-ohjaaja. Tärkeintä on, että ohjaajavalinta on lapselle tai nuorelle itselleen mukavimmantuntuinen.

Viidennessä ja kuudennessa ohjekohdassa neuvotaan ottamaan sukupuolikysymys esille lapsen tai nuoren kanssa, jos lapsi tai nuori on siihen valmis ja osoittaa olevansa valmis asiasta puhumaan. Lapsen tai nuoren kanssa keskustelua aiheesta ei saa väistää, jos lapsi tai nuori tulee asiasta puhumaan. Ohjeessa neuvotaan kuitenkin välttämään lapsen tai nuoren painostamista asiassa ja etenemään keskustelussa lapsen tai nuoren ehdoilla. Tilanteessa kannattaa hyödyntää toiminnallisuutta, jolloin keskustelu yleensä sujuu luontevammin.

Seitsemännessä ohjekohdassa neuvotaan tarjoamaan nuorelle vertaistukea. Kohtaan on myös lisätty Seta:n verkkosivujen linkki, jonne on koottu vertaistukiryhmiä nuorille. Taavetin, Alangon & Heikkisen (2015, 1) mukaan ystävien tuella on suuri merkitys kaikille nuorille, mutta erityisesti nuorille, jotka eivät saa tukea ja hyväksyntää kotona. Toisten seksuaali- ja sukupuolivähemmistöön kuuluvien nuorten antama vertaistuki on tällöin merkittävä voimavara.

Ohjeistus päättyy neljänteen tekstiosioon, jossa neuvotaan ylläpitämään työyhteisössä, yhteistyökumppaneiden sekä lasten ja nuorten kanssa toimiessa sukupuolineutraalia keskustelukulttuuria. Ohjeessa kehoitetaan myös välttämään tekemään yleistyksiä ja oletuksia lapsen tai nuoren sukupuolesta ja muistutetaan, että jokaisen kokemus omasta sukupuolesta on henkilökohtainen ja myös normaali. Loppuun on lisätty linkki Terveystieteiden ja hyvinvoinnin laitoksen Lastensuojelun käsikirjaan, josta saa tarvittaessa lisätietoa.

6 Yhteenveto

6.1 Eettisyys ja luotettavuus

Hyvän tieteellisen käytännön mukaan opinnäytetyössä noudatettiin rehellisyyttä, yleistä huolellisuutta ja tarkkuutta tutkimustyössä, tulosten tallentamisessa, esittämisessä sekä tutkimusten ja niiden tulosten arvioinnissa. Opinnäytetyössä käytettiin tieteellisen tutkimuksen kriteerien mukaisia sekä eettisesti kestäviä tiedonhankinta-, tutkimus-, ja arviointimenetelmiä. (Tutkimuseettinen neuvottelukunta 2021.)

Opinnäytetyön tekijä on itse vastuussa työn eettisyydestä. Opinnäytetyön eettisyys on otettu huomioon noudattamalla ammattikorkeakoulujen opinnäytetöiden eettisiä suosituksia muun muassa perehtymällä työn aiheeseen ja tutkimuseettisiin ohjeistuksiin (Arene, 14, 17.) Opinnäytetyöllä ei ole toimeksiantajaa, joten tekijä on saanut määrittää itse aiheen rajauksen ja siinä huomioon otettavat asiat, jolloin tietoa on hyödynnetty laajasti ilman ulkoapäin tulevaa ohjeistusta. Opinnäytetyö ei edellytä myöskään tutkimusluvan hankintaa tmv., joten esimerkiksi ihmisiin kohdistuvia tutkimuslupakäytänteitä ei ole tarvinnut ottaa huomioon. Tämä lisää työn eettisyyttä.

Opinnäytetyön tuotoksen laatimisessa on käytetty tietolähteenä Seta:n, Talentian sekä Terveiden ja hyvinvoinnin laitoksen internetsivuja, joiden tieto on siltä osin luotettavaa ja ajankohtaiseen tutkimukseen perustuvaa. Edellä mainitut toimijat ovat myös sitoutuneet uuden tiedon julkaisemiseen. Tuotoksen osalta uusien tutkimusten valossa tieto saattaa muuttua ajansaatossa ja tuotos vaatii näin ollen päivitystä.

Opinnäytetyön kirjallisessa osassa on käytetty useita ja luotettavia lähteitä. Tuotosta voi käyttää erilaisissa lastensuojeluyksiköissä. Lisäksi sitä voivat hyödyntää kaikki lastensuojelussa työskentelevät ammattilaiset, jotka kohtaavat lapsia ja nuoria.

Tuotoksen eettisyys on huomioitu visuaalisuuden osalta pyrkimällä luomaan siitä mahdollisimman selkeä luettavuudeltaan ja ulkoasultaan. Tämä on pyritty toteuttamaan ottamalla huomioon värimaailma, fontti ja fontin koko sekä tekstin asettelu. Suunnittelussa on hyödynnetty Selkokeskuksen tuottamaa materiaalia. Tuotoksen laatimisessa on huomioitu sen mahdollisuus sekä sähköiseen ja yksinkertaiseen levitykseen että fyysiseen paperitulosteseen.

6.2 Pohdinta

Opinnäytetyön tavoitteena oli tuottaa ohjeistus sukupuolivähemmistöjen sensitiiviseen kohtaamiseen. Ohjeistus on kohdennettu lastensuojelun työntekijöille tarkoituksena lisätä työntekijöiden kohtaamisvalmiutta sukupuolisensitiivisyys huomioiden.

Opinnäytetyöprosessi eteni aiheen valitsemisen jälkeen tietoperustan koostamiseen, jonka jälkeen prosessi siirtyi itse tuotoksen ideointiin ja suunnitteluun. Opinnäytetyön aihe on ajankohtainen, sillä sukupuolivähemmistöt ovat muun muassa sosiaalisen median vuoksi aiempaa enempää esillä. Tämän vuoksi tietoisuutta ja osaamista lastensuojelussa on tarpeen lisätä. Tekijän henkilökohtainen kiinnostus aiheeseen niin työn kuin yksityiselämän kautta myös edisti opinnäytetyön prosessin etenemistä.

Tietoperusta koostettiin kolmesta eri osasta ja sen kokoaminen oli opinnäytetyön vaativin ja aikaa vievin osuus. Tietoperusta koostuu sukupuolivähemmistöistä, lastensuojelusta sekä lainsäädännöstä. Tietoperustassa käsiteltiin sukupuolivähemmistöjä määrittämällä sukupuolen moninaisuus -käsite, jonka jälkeen käsiteltiin sukupuoli-identiteetin kehittymistä ja kasvua. Sukupuolen moninaisuudesta löytyi tietoa helposti, mutta sukupuoli-identiteetin kehittymisestä ja kasvusta sopivaa käytettävää tietoa oli huomattavasti vaikeampi löytää. Sen nähtiin kuitenkin liittyvän olennaisesti opinnäytetyön kokonaisuuteen aiheen laajemman ymmärtämisen vuoksi, joten kappale haluttiin säilyttää tietoperustassa.

Tämän jälkeen sukupuolivähemmistöt-kappaleessa käsiteltiin seksuaali- ja sukupuolivähemmistöjen historiaa. Kappaleeseen valikoitui mukaan myös seksuaalivähemmistöt, koska seksuaali- ja sukupuolivähemmistöt liittyvät usein toisiinsa. Viimeisenä nostettiin esiin vähemmistöstressi tarkoituksena korostaa sen haitallisuutta ja täten opinnäytetyön tärkeyttä. Vähemmistöstressin olemassaolo ja sen laajuus sekä haitallisuus yllätti tekijän laajuudellaan. Vähemmistöstressi on todellinen ja yllättävän vakaviakin seurauksia sisältävä ongelma.

Lastensuojelua käsiteltiin tietoperustassa esittelemällä lastensuojeluasiakkuuden eri muodot ja lastensuojelun toimintaperiaatteen. Lisäksi kappaleessa käsiteltiin sukupuolivähemmistöjen kohtaamista lastensuojelussa, jossa tuotiin ilmi hyvän kohtaamisen perusperiaatteita. Lastensuojelun toimintaperiaatteesta ja asiakasmuodoista on saatavilla runsaasti tietoa, joten aiheen rajaaminen vaati tiivistämisen taitoa. Liian runsas tieto olisi saanut lopputuloksen vaikuttamaan sekavalta ja voinut hankaloittaa sen ymmärtämistä.

Lainsäädännöt haluttiin nostaa tietoperustassa esiin siksi, että lastensuojelun toiminta perustuu lakiin. Lisäksi sukupuolivähemmistöjä koskevat muun muassa Tasa-arvolaki ja uudistunut Translaki, joka korostaa entistä enemmän ihmisoikeuksien toteutumista ja niiden

inhimillistä puolta. Translain uudistuminen ajoittui lähelle opinnäytetyön kirjoittamisen aikaa ja lisäsi työn mielekkyyttä.

Tuotokseen koottiin tarkoituksenmukainen sisältö ja sen visuaalinen ilme mietittiin tarkoin. Tuotoksen sisältö koostuu sukupuolivähemmistön määrittelystä, jossa kerrotaan, miten sukupuolen moninaisuus saattaa näyttäytyä. Osioon lisättiin myös verkkosivulinkki, josta löytyy tarkempaa tietoa asiasta. Tuotokseen liitettiin myös pieni osio sosiaalialan eettisistä periaatteista muistuttamaan eettisten periaatteiden noudattamisen ja huomioinnin tärkeydestä. Lähteenä siinä käytettiin Talentian Arki, arvot ja etiikka -julkaisua, joka liitettiin loppuun myös verkkolinkkinä tarkempaa tarkastelua varten.

Tuotoksen pääasiaksi muodostui seitsemän kohdan ohjeistus, miten toimia sukupuolivähemmistöön kuuluvan nuoren kanssa. Ohjeistus sisältää käytännönvinkkejä tilojen huomioinnista, arjen käytänteistä, kirjaamisesta ja nuoren sensitiivisestä kohtaamisesta. Lisäksi siinä nostettiin esiin vertaistuen tärkeys ja kannustettiin ohjaamaan nuori sen äärelle. Tueksi lisättiin Seta:n verkkosivujen linkki, johon on koostettu erilaisia vertaistukiryhmiä nuorille. Lähteenä käytettiin tutkittua tietoa ja aiheeseen liittyviä julkaisua sekä tekijän oman työkokemuksen ja työantajan osaamista. Vastaavia julkaisuja liittyen sukupuolivähemmistöjen kanssa toimimiseen löytyi jonkin verran, mutta opinnäytetyö tuotoksen tarkoitus oli kohdentaa tietoa lastensuojelun työntekijöiden ja etenkin lastensuojelulaitosten käyttöön sopivaksi materiaaliksi.

Tuotoksen sisältö jäsenyi muutamassa päivässä, koska aihe tuntui tekijästä luontevalta ja sitä oli näin ollen helppo lähteä työstämään rohkeasti eteenpäin. Tuotoksen loppuun koottiin vielä muistutus ylläpitää nuorten kanssa sukupuolineutraalia keskusteluilmapiiriä ja nuoren sukupuolikokemuksen yleistämistä, koska jokaisen kokemus omasta sukupuolesta on yksilöllinen. Tällä haluttiin korostaa yksilöllisistä arvostamista ja kunnioitusta nuoren kokemuksesta liittyen omaan sukupuoleensa.

Tuotoksen visuaalisen ilmeen rakentamisen lähtökohtana pidettiin sen luettavuutta, selkeyttä ja yksinkertaisuutta. Värit, fontti ja fonttikoot oli helppo suunnitella Selkokeskuksen ohjeiden mukaisesti, mutta asettelu tuotti vaikeuksia. Tuotoksen rakentamista Canva-ohjelmalla olisi tuottanut paremman visuaalisen lopputuloksen, mutta ajanpuutteen ja opinnäytetyön julkaisuun liittyvän määräajan vuoksi sen käytöstä luovuttiin. Canva-ohjelman käyttö olisi vaatinut kohtalaista osaamista ja ohjelman tuntemusta, joka tekijältä puuttui. Näin ollen päädyttiin tuottamaan sisältö Word-tekstitiedostoon. Wordin etuna on myös sisällön helppo muokkaus jatkossa, joka onnistuu todennäköisemmin keneltä tahansa kuin Canva-ohjelmassa sisällön muokkaus. Näin ollen Wordin käyttö myös lisää tuotoksen saavutettavuutta ja parantaa sen käyttömahdollisuuksia jatkossa.

Opinnäytetyön tavoite täyttyi koostamalla ohjeistus sukupuolivähemmistöjen kohtaamiseen. Työn tarkoituksena ollut sukupuolivähemmistöjen sensitiivisen kohtaamisen valmiuksien lisääminen lastensuojelun työntekijöille ei vielä voi täysin arvioida toteutumisen kannalta, koska tuotos ei ole vielä tullut julkiseen levitykseen. On kuitenkin todennäköistä, että tuotos tulee lisäämään ainakin jossain määrin työntekijöiden osaamista, koska ohjeistus on käytännönläheinen ja toteutettavissa oleva. Usea ohjeistuksen osio ja kohta on nyt jo osana työntekijöiden arkea ikään kuin huomaamatta, koska kohtaaminen kuuluu vahvasti sosiaalialan ammattilaisen osaamiseen. Ohjeistuksessa osaaminen on tavallaan vain jäsennetty ja koottu muistilistaksi ja asioiksi, jotka on hyvä ottaa huomioon lasten ja nuorten kanssa työskennellessä. Toisaalta ohjeistuksesta löytyy varmasti myös monelle ammattilaiselle uuttakin tietoa.

Ohjeistus on helppo jalkauttaa levittämällä sitä sähköisesti lastensuojeluyksiköihin, jotka voivat muokata sitä myös halutessaan itselleen sopivimpaan muotoon. Nämä seikat lisäävät ohjeistuksen käytettävyyttä ja hyödynnettävyyttä. Ohjeistus tulee lastensuojeluyksiköissä toteutuessaan lisäämään sukupuolivähemmistönuorten hyvinvointia.

Ohjeistuksen jatkokehittäminen on mahdollista päivittämällä ja lisäämällä tietoa. Ohjeistus on myös mahdollista laajentaa kokonaiseksi oppaaksi.

Lähteet

Arene. Ammattikorkeakoulujen rehtorineuvosto. Ammattikorkeakoulujen opinnäytetöiden eettiset suositukset. Viitattu 3.3.2024. Saatavissa <https://www.arene.fi/wp-content/uploads/Raportit/2020/AMMATTIKORKEAKOULUJEN%20OPINN%C3%84YTET%C3%96IDEN%20EETTISET%20SUOSITUKSET%202020.pdf? t=1578480382>

Eduskunta. 2022. Hallituksen esitys eduskunnalle laiksi sukupuolen vahvistamisesta ja siihen liittyviksi laeiksi. Hallituksen esitys HE 189/2022 vp. Viitattu 15.2.2023. Saatavissa https://www.eduskunta.fi/FI/vaski/HallituksenEsitys/Sivut/HE_189+2022.aspx

Eduskunta. 2023. Translain uudistaminen. Eduskunnan kirjasto. Viitattu 15.2.2023.

Saatavissa

https://www.eduskunta.fi/FI/naineduskuntatoimii/kirjasto/aineistot/kotimainen_oikeus/LATI/Sivut/translain-uudistaminen.aspx

Ihmisoikeuskeskus. 2024. Seksuuoli- ja sukupuolivähemmistöt. Seuranta.

Suosituskoosteet. Viitattu 5.3.2024. Saatavissa

<https://www.ihmisoikeuskeskus.fi/seuranta/suosituskoosteet/hlbt/>

Jaskari, O. & Keski-Rahkonen, A. 2021. Vähemmistöstressi uhkana seksuaali- ja sukupuolivähemmistöjen terveydelle. Aikauskirja Duodecim. Lääketieteellinen julkaisusarja. Viitattu 28.10.2022. Saatavissa <https://www.duodecimlehti.fi/duo16384>

Laki naisten ja miesten välisestä tasa-arvosta 609/1986. Viitattu 30.10.2022. Saatavissa

<https://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/1986/19860609#P1>

Lastensuojelulaki 417/2007. Viitattu 2.11.2022. Saatavissa

<https://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/2007/20070417>

Lastensuojelun keskusliitto. 2023a. Lastensuojelu. Avohuolto on ensisijaista. Viitattu

25.2.2023. Saatavissa <https://www.lastensuojelu.info/lastensuojelu/avohuolto-on-ensisijaista/>

Lastensuojelun keskusliitto. 2023b. Lastensuojelu. Sijaishuolto. Viitattu 25.2.2023. Saata-

vissa <https://www.lastensuojelu.info/lastensuojelu/sijaishuolto/>

Lastensuojelun keskusliitto. 2023c. Lastensuojelu. Lastensuojelun asiakkaana. Viitattu

25.2.2023. Saatavissa <https://www.lastensuojelu.info/lastensuojelu/lastensuojelun-asiakkaana/>

Lastensuojelun keskusliitto. 2023d. Lastensuojelu. Jälkihuolto. Viitattu 25.2.2023. Saata-

vissa <https://www.lastensuojelu.info/lastensuojelu/jalkihuolto/>

Lastensuojelun keskusliitto. 2023e. Sanasto. Viitattu 25.2.2023. Saatavissa <https://www.lastensuojelu.info/sanasto/>

Mielenterveystalo. 2022. Miten sukupuoli-identiteetti kehittyy? Sukupuoli-identiteetin jäsentämisen omahoito-ohjelma. HUS. Viitattu 18.10.2022. Saatavissa <https://www.mielenterveystalo.fi/fi/omahoito/sukupuoli-identiteetin-jasentamisen-omahoito-ohjelma/miten-sukupuoli-identiteetti-kehittyy>

Salonen, K. 2013. Näkökulmia tutkimukselliseen ja toiminnalliseen opinnäytetyöhön. Opas opiskelijoille, opettajille ja TKI-henkilöstölle. Turun ammattikorkeakoulu. Viitattu 14.2.2024. Saatavissa <https://julkaisut.turkuamk.fi/isbn9789522163738.pdf>

Selkokeskus. 2013. Selkojulkaisun ulkoasu. Selkokieli. Viitattu 29.2.2024. Saatavissa <https://selkokeskus.fi/selkokieli/selkojulkaisun-ulkoasu/>

Seta. 2022. Sateenkaarihistoria Suomessa. Viitattu 20.10.2022. Saatavissa <https://seta.fi/ihmisoikeudet/sateenkaarihistoria-suomessa/>

Seta. 2024. Sateenkaaritieto. Sukupuolen moninaisuus. Viitattu 1.3.2024. Saatavissa <https://seta.fi/sateenkaaritieto/sukupuolen-moninaisuus/>

Sosiaali- ja terveysministeriö. 2021. Translaki. Viitattu 15.2.2023. Saatavissa <https://stm.fi/hanke?tunnus=STM009:00/2021>

Sukupuolen moninaisuuden osaamiskeskus. 2021. Sukupuolen moninaisuuden sanasto. Viitattu 15.10.2022. Saatavissa: <https://sukupuolenosaamiskeskus.fi/sukupuolen-moninaisuus/sukupuolen-moninaisuuden-sanasto/>

Suomen Lääkäriliitto. 2021. Sukupuoli-identiteetin erilaiset ilmentymät. Hoidon erityiskysymyksiä. Lääkärin etiikka. Viitattu 18.10.2022. Saatavissa <https://www.laakariliitto.fi/laakarin-etiikka/hoidon-erityiskysymyksiä/sukupuoli-identiteetin-erilaiset-ilmentymät/>

Taavetti, R., Alanko, K. & Heikkinen, L. 2015. Sateenkaarinuorten yhdenvertaisuus edellyttää huomiota kaikilla yhteiskunnan sektoreilla. Nuorisotutkimusseura. Näkökulma 4/2015, nro 2. Viitattu 2.3.2024. Saatavissa http://www.nuorisotutkimusseura.fi/images/tiedostot/nakokulma02_sateenkaarinuoret.pdf

Talentia. 2022. Arki, arvot ja etiikka. Sosiaalialan ammattihenkilön eettiset ohjeet. Viitattu 2.3.2024. Saatavissa <https://talentia.lukusali.fi/#/reader/4fb08bf6-d9e1-11ed-bdad-00155d64030a>

Terveyden ja hyvinvoinnin laitos. 2023a. Mitä on lastensuojelu? Lastensuojelun käsikirja. Viitattu 25.2.2023. Saatavissa: <https://thl.fi/fi/web/lastensuojelun-kasikirja/tyoprosessi/mita-on-lastensuojelu>

Terveyden ja hyvinvoinnin laitos. 2023b. Tasa-arvotiedon keskus. Sukupuolten tasa-arvo. Kohtaa lapsi ja nuori näin. Viitattu 2.3.2024. Saatavissa <https://thl.fi/aiheet/sukupuolten-tasa-arvo/tasa-arvon-edistaminen/tietopaketti-sateenkaarilapsista-ja-nuorista-ammattilaiselle/miten-kohdata-sateenkaarilapsi-ja-nuori-sensitiivisesti/kohtaa-lapsi-ja-nuori-nain>

Terveyden ja hyvinvoinnin laitos. 2023c. Sateenkaari-ihmisten kohtaaminen lastensuojelussa. Lastensuojelun käsikirja. Viitattu 2.3.2024. Saatavissa <https://thl.fi/julkaisut/kasikirjat/lastensuojelun-kasikirja/tyoprosessi/erityiskysymykset/sateenkaari-ihmisten-kohtaaminen-lastensuojelussa>

Terveyden ja hyvinvoinnin laitos. 2022. Sateenkaari-ihmisten kohtaaminen lastensuojelussa. Erityiskysymykset. Työprosessi. Lastensuojelun käsikirja. Viitattu 1.3.2023. Saatavissa <https://thl.fi/fi/web/lastensuojelun-kasikirja/tyoprosessi/erityiskysymykset/sateenkaari-ihmisten-kohtaaminen-lastensuojelussa>

Tutkimuseettinen neuvottelukunta. 2021. Hyvä tieteellinen käytäntö (HTK). Viitattu 3.3.2024. Saatavissa <https://tenk.fi/fi/tiedevilppi/hyva-tieteellinen-kaytanto-htk>

Unicef. 2023. Lapsen oikeuksien sopimus: koko teksti. Viitattu 17.2.2023. Saatavissa <https://www.unicef.fi/tyomme/lapsen-oikeudet/lapsen-oikeuksien-sopimus/lapsen-oikeuksien-sopimuksen-koko-teksti/>

Valtioneuvosto. 2022. Lastensuojelun kokonaisuudistuksen tavoitteena on turvata lasten hyvinvointi ja kehitys. Viitattu 2.11.2022. Saatavissa <https://valtioneuvosto.fi/-/1271139/lastensuojelun-kokonaisuudistuksen-tavoitteena-on-turvata-lasten-hyvinvointi-ja-kehitys>

Vilkka, H. & Airaksinen, T. 2013. Toiminnallinen opinnäytetyö. Jyväskylä: Tammi.

Yhdenvertaisuuslaki 1325/2014. Viitattu 30.10.2022. Saatavissa <https://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/2014/20141325>

Liite 1. Ohjeistus

Sukupuolivähemmistön kohtaaminen

Mikä on sukupuolivähemmistö?

Sukupuolivähemmistöön kuuluu transsukupuoliset, sukupuollettomat sekä intersukupuoliset ihmiset. Tällöin biologinen sukupuoli ja sukupuolen kokemus eivät vastaa toisiaan tai biologisen sukupuolen määrittäminen ei ole yksiselitteinen. Kokemus omasta sukupuolesta voi olla myös jotain muuta kuin perinteinen mies tai nainen.

Lisätietoa aiheesta <https://seta.fi/sateenkaaritieto/sukupuolen-moninaisuus/>

Lastensuojelutyötä ohjaa sosiaalialan eettiset periaatteet. Sosiaalialan ammattihenkilön velvollisuus on estää syrjintää, joka kohdistuu ihmisen sukupuoleen ja sukupuoliseen suuntautumiseen.

Lisää tietoa sosiaalialan eettisistä periaatteista <https://talentia.lukusali.fi/#/reader/4fb08bf6-d9e1-11ed-bdad-00155d64030a>

Miten toimia sukupuolivähemmistölapsen tai nuoren kanssa

- ❖ puhuttele lasta/nuorta tämän toivomalla kutsumanimellä, käytä nimeä mahdollisuuksien mukaan myös kirjauksissa
- ❖ mahdollista sukupuolineutraalit tilat (esim. wc-oveen kyltti ”wc kaikille”)
- ❖ kannusta kertomaan mahdollisesta kiusaamisesta/epämukavista/painostavista tai muuten ahdistavista tilanteista
- ❖ mahdollista lapselle/nuorelle toimiminen itselle ”sopivimman” ohjaajan kanssa sensitiivisyyttä vaativissa asioissa → esim. alusvaatehankinnat itselle sopivimman ohjaajan kanssa (ei tarvitse olla omaohjaaja)
- ❖ ota sukupuolikysymys tarvittaessa rohkeasti puheeksi lapsen/nuoren kanssa, jos lapsi/nuori on siihen valmis → vältä painostamista, etene lapsen/nuoren ehdoilla
- ❖ älä väistä, jos lapsi itse haluaa puhua! Hyödynnä keskustelun tukena toiminnallista ympäristöä → keskustelu etenee luontevammin
- ❖ tarjoa vertaistukea → SETA:n vertaistukiryhmien koonti löytyy osoitteesta <https://nuoret.seta.fi/nuorille/nuortenryhmat/>

Pidä työyhteisössä, yhteistyötahojen sekä lasten ja nuorten kanssa toimiessa yllä sukupuolineutraalia keskustelukulttuuria.

Vältä yleistämistä ja oletuksia siitä, minkälaiseksi lapsi tai nuori kokee oman sukupuolensa → muista, että jokaisen kokemus omasta sukupuolestaan on henkilökohtainen ja normaali!

Lisää vinkkejä saat Terveyden ja hyvinvoinnin laitoksen laatimasta Lastensuojelun käsikirjasta osoitteesta <https://thl.fi/julkaisut/kasikirjat/lastensuojelun-kasikirja>